

STM 1922

Bidrag till marintrumpetens historia

Av Tobias Norlind

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

BIDRAG TILL MARINTRUMPETENS HISTORIA.

AV TOBIAS NORLIND.

I första årgången av denna tidskrift har lektor D. Fryklund meddelat några studier över marintrumpeten¹, vilka ge en god bild av detta säregna instruments senare utvecklingshistoria. Rörande marintrumpetens äldsta historia ansluter han sig närmast till den äldre uppfattningen, enligt vilken instrumentet utvecklats ur monochordet. Sachs' åsikt (framställd i Reallexikon der Musikinstrumente s. 397 och Handbuch der Musikinstrumentenkunde s. 157), att marintrumpeten utgått från de kirgisiska och tatariska trekantsinstrumenten, omnämnes endast i förbigående.

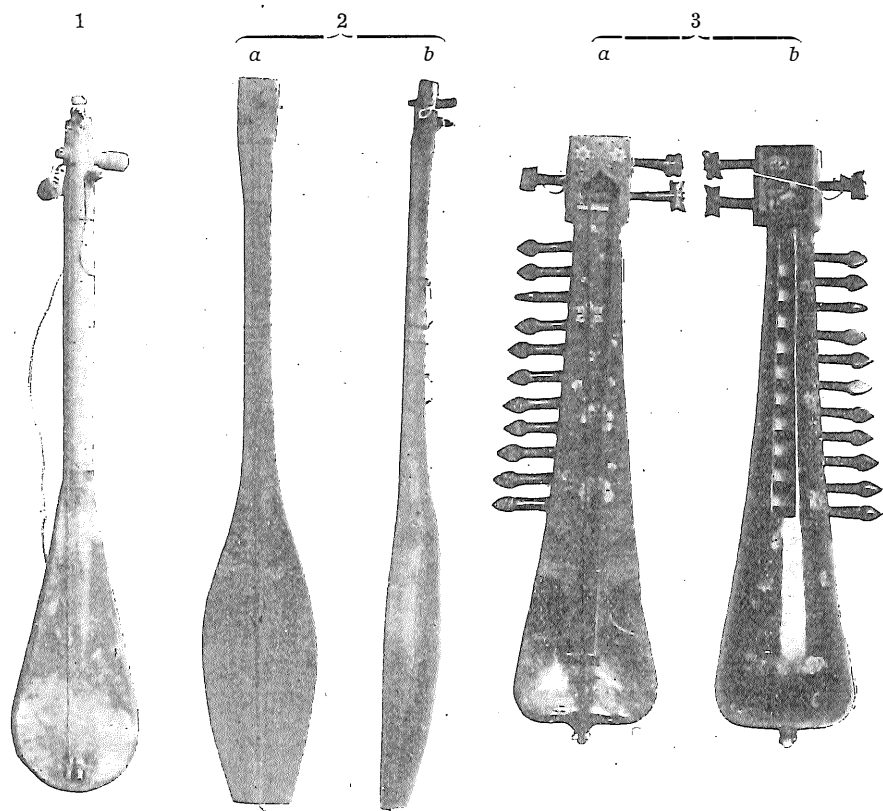
Det är ej min mening att här söka bevisa riktigheten av Sachs' teori, utan endast att taga fram några asiatiska typer, vilka synas stödja hans bevisföring. Under mina studier av Asiens — speciellt Nordasiens — stränginstrument fann jag nämligen en del rätt intressanta former i Riksmuseets etnografiska samling.

För marintrumpetens äldsta historia äro vi uteslutande hänvisade till några bildframställningar från 1300- och 1400-talet.² Dessa äro emellertid tämligen väl belysande särskilt rörande marintrumpetens storlek och form. Så visa t. ex. fig. 3—11 och 16 hos Rühlmann, att instrumentet först varit tämligen litet, i vissa fall knappast mera än 60—100 cm. Fig. 4 har t. o. m. nedtill avrundade kanter liksom de vanliga stråkinstrumenten. Det utmärkande för de äldsta typerna är även, att de sakna gripband på halsen — något som bestämt talar

¹ Studier över marintrumpeten. Tdsk. f. Mkf. I, 1919 s. 40--57.

² De flesta återgivna hos J. o. R. Rühlmann, Atlas zur Gesch. d. Bogeninstrumente, Braunsch. 1882, Tafel II.

mot monochordet som grundformen. Även Martin Agricola¹ betonar, att instrumentet har »widder bünde noch clavier» och tillägger vidare, att det har »keine abmessung». Även räknar

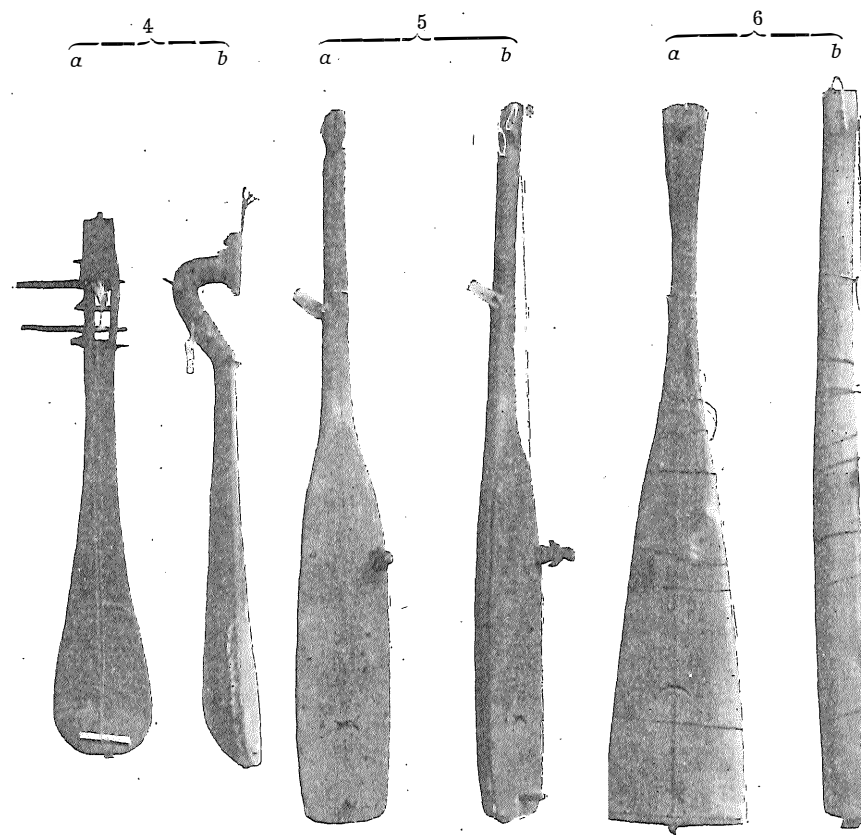
1. gnbri fr. Marocko. — 2. tanbura fr. kirgisstappen. — 3. Nordindisk çikara.
[1, 3 Etnogr. Museet Sthlm; 2 Musikh. Museet, Sthlm].

han det till gruppen »Geigen» d. v. s. till rebecktypen, något som är betydelsefullt nog. I sammanhang härmed talar Agricola om »polnische Geigen», vilka ha strängförkortning med nagelryggen — alltså flageoletspel liksom marintrumpeten.

Det instrument jag nu närmast skulle vilja ställa fram som gammal normaltyp är det här i fig. 6 avbildade från Asiens nordöstra hörn (tschuktschernas område). Det har en sträng

¹ Musica instrumentalis deutsch, Wittenb. 1528 o. 1545. Nytr. Lpzg 1896 s. 109.

av växtfiber fäst upptill primitivt i en klyka och nedtill i en utskjutande träknapp. Strängen spelas med stråke. Instrumentet är bildat av ett enda stycke uppifrån urholkat trä med

4. Tanbura fr. Madagascar. — 5 o. 6. Tschuktschiska stråkinstr.
[Etn. Mus. Sthlm].

tunt trälock. Stall tordé ha funnits men är nu borta. Längd 64 cm., corpuslängd 36, nedre bredd 13, djup 4. Ett vanligt segelgarnssnöre är lindat om på tvären uppifrån och ned (se bilden).

Ett annat närstående instrument från samma folk är det i fig. 5 avbildade. Här är strängfästet ännu mera primitivt, i det att strängen upptill är fastbunden i en skåra runt halsen samt nedtill i en liten rund pinne som går tvärs genom instru-

mentet och på framsidan bildar stall samt på baksidan ett slags »knappfäste» för strängen. Till höger å kroppen finnes en egen- domlig mänsklig figur, som möjligen tjänat som ledning vid stråkföringen. Storleken är: l. 62; corpusl. 33; br. 8; dj. 2. Utgår man från Agricolas åsikt, att marintrumpeten är att hänföra till rebectypen — något som väl även är riktigast — erhålles ungefär den utvecklingsserie, som bilderna här visa. Jag begynner med den primitivaste rebectypen: gnbri från Nordafrika. Närmast efter skulle följa kirgisinstrumentet fig. 2 med flat nedre kant, därefter fig. 4, som visserligen i detta speciella exemplar ej är från Asien utan Madagascar men tillhör en samling stränginstrument från denna ö, vilka alla äro typiskt persiska.

Vad slutligen fig. 3 beträffar, skulle jag vilja dröja något vid detta instrument. Bortsett från den tärninglika skruvlådan har det en avgjord trekantsform av ren rebectyp (frånsett de små inskärningarna på sidorna, vilka mera utvecklade återkomma i Marockos rebab). De 11 medljudande strängarna få även såsom senare tillägg räknas bort. Spelsträngarna äro av hästtagel och således mycket primitiva. En stråke av älderdomlig form hör även till. Instrumentet är från Indiens nordvästra hörn och heter *çikara* samt räknas till Nordindiens Sarangi-former. Den indiska litteraturen har rätt mycket att förtälja om detta instrument. P. T. French¹ säger: »It is need by Mahomedan musicians more than by Hindu; and I imagine it may have been introduced into India by the Mahomedans, possibly from Persia». A. Willard² beskriver sarangiinstrumenten och säger, att de spelas ej som violinen utan som basfiolen och tillägger: »The fingers of the left hand do not press upon the strings, but are held close beside them, while the right hand draws the bow». Instrumentet hålles således nedåt mot knäet och spelas flageolet, något som tämligen mycket erinrar om marintrumpeten. — Flageoletspelet är för övrigt allmänt utbrett särskilt å persiskt och kirgisiskt område.

Alla de här omtalade instrumenten ha 1—3 strängar, liksom även de flesta äldre instrumenten av rebectyp. Två

¹ Catalogue of Indian mus. Instruments. S. M. Tagore, Hindu Music, Calcutta 1875, I, 257.

² Treatise on the Music of Hindustan. Tagore l. c. s. 97.

strängar förekomma oftast, och detta synes också ha varit fallet med 1300- och 1400-talets marintrumpeter.

Jag vill med det här anförda ej anse mig ha bevisat marintrumpetens asiatiska ursprung utan endast ha betonat, att mycket talar för, att instrumentet har kommit österifrån till Europa. Nu säger visserligen Fryklund: »Att ett slaviskt instrument under tidiga århundraden skulle utbrett sig över större delen av kontinenten, vore emellertid något fullkomligt enastående och förefaller osannolikt» (sid. 40). Häremot kan dock invändas, att instrumentet först sent nått Italien och England samt varit föga utbrett i Frankrike; vidare att så gott som alla våra lut- och stråkinstrument invandrat från halsinstrumentens urhem Persien. Slutligen må blott påpekas, att de grundformer, varur de nu kända fullt utvecklade persiska stränginstrumenten utgått, finnas rikligast företrädda just hos randfolken i norr samt hos folkstammarna i södra och östra Sibirien.